

*Edice a materiály***PLANETA CINEMATECA***Otisk filmového archiváře*

Vladimír Opěla – nar. 16. 3. 1938 Hrabová (dnes součást Ostravy). Matka: Anežka Opělová, roz. Svobodová (1912–2003) – v domácnosti; otec: Vladimír Opěla (1909–1979) – kontrolor kvality mléka v mlékárenském průmyslu; sourozenci: Jaroslav Opěla (1935) – dirigent; Jiří Opěla (1939) – kulturní manažer; Jan Opěla (1951) – kulturní referent. Středoškolská studia si **V. O.** odbyl na jedenáctileté střední škole v Ostravě Vítkovicích (1953–1956), poté vystudoval Přírodovědeckou fakultu University Jana Evangelisty Purkyně v Brně (nyní Masarykova univerzita), obor organická chemie a obor chemie – fyzika (1956–1961), souběžně navštěvoval přednášky z dějin umění na Filosofické fakultě UJEP. Následovala dvouletá vojenská základní služba, kterou **V. O.** prodělal v čase budování berlínské zdi a karibské krize u 161. protiletadlového pluku ve Staré Boleslavi a po jeho zrušení v Chomutově; na vojně se vyučil promítačem pro 16mm a 35mm filmy. Léta 1963–1965 strávil jako učitel fyziky na Střední všeobecně vzdělávací škole ve Strakonnicích a v roce 1965 nastoupil jako technik do filmového archivu Čs. filmového ústavu (ČSFÚ byl tehdy součástí Ústředního ředitelství ČSF). Dne 1. 1. 1966 zde bylo zřízeno technické oddělení a **V. O.** se stal jeho vedoucím, v roce 1968 zastával do nástupu normalizace funkci zástupce vedoucího filmového archivu ČSFÚ. Téměř dvě desetiletí pak pracoval dále na postu vedoucího oddělení filmové techniky, dokud nebyl v revoluční atmosféře listopadu 1989 spolupracovníky zvolen vedoucím filmového archivu. V roce 1992 byl **V. O.** jmenován ředitelem Českého filmového ústavu (ČFÚ) a během prvních měsíců působení v této funkci prosadil přejmenování instituce na Národní filmový archiv (od 1. 7. 1992) a její transformaci na státní příspěvkovou organizaci. Dne 31. 10. 2011 vypsalo ministerstvo kultury výběrové řízení na obsazení funkce generálního ředitele/ky Národního filmového archivu s tím, že vybraný uchazeč nastoupí do funkce k 1. 1. 2012. Dne 11. 11. 2011 byl **V. O.** z funkce ředitele NFA náhle bezodkladně odvolán, povinnosti statutárního zástupce NFA převzal z pověření ministra kultury jeho první náměstek František Mikeš. **V. O.** zůstal v NFA nadále zaměstnán v pozici kurátora.

První organizační aktivity **V. O.** na poli kinematografie jsou spjaty s počátky hnutí filmových klubů v Československu. Již v roce 1957 byl spoluzakladatelem filmového klubu v Brně a působil zde i jako lektor, podobně ve své strakonické etapě založil a vedl filmový klub (1963) ve Strakonnicích a i zde prováděl lektorskou činnost. V roce 1964 byl **V. O.** jedním z více než sedmdesáti účastníků prvního celostátního semináře filmových klubů v Čimelicích, kde si jeho kvalifikace všiml ředitel čerstvě založeného Čs. filmového ústavu (1963) Stanislav Zvoníček a nabídl mu zaměstnání ve filmovém archivu. Resort školství ale mladého učitele nechtěl pustit, takže teprve o rok později, po intervenci ústředního ředitele ČSF Aloise Poledníáka, mohl **V. O.** opustit dráhu učitele a k 1. 9. 1965 nastoupit do filmového archivu ČSFÚ. Post vedoucího filmového archivu zastával v této etapě až do své emigrace Bohumil Brejcha, který následné koncepční kroky **V. O.**

velice podporoval. Filmové sbírky ČSFÚ byly tehdy rozptýleny na více místech a v prostorách krajně nevhodných, například ve sklepích pekárny na třídě Obránců míru (dnes Milady Horákové), v konírně, věži a sklepení hradu Kost, v mlýně ve Vavřeticích, v cihelně ve Všetatech a dalších z archivářského hlediska obskurních místech vyznačujících se často mimořádně vysokou vlhkostí. Na konci 60. let proto **V. O.** inicioval generální inventuru sbírek, která zahrnovala zjištění technického stavu filmových materiálů, jejich popis, rozlišení materiálů na prudce hořlavém podkladu (tzv. nitrátů) od materiálů na podkladu bezpečném (tzv. acetátů) a jejich uložení do oddělených depozitářů a konečně jejich katalogizaci podle katalogizačních pravidel, které **V. O.** pro celou tuto složitou akci vypracoval včetně detailního popisu všech operací i jejich písemné evidence, neboť žádný katalogizační systém dosud v ČSFÚ neexistoval (v mezinárodním měřítku tehdy nikterak výjimečný úkaz – Katalogizační komise vznikla na půdě FIAF teprve na přelomu 60. a 70. let !/). Podstatou katalogizačního systému bylo vytvoření informačního aparátu s velice komplexní sumou informací o každém filmu, jeho umístění a pohybu (identifikační listy, expediční karty, lokační plány, záznamy o stavu filmového materiálu, výměnné plachty pro styk se zahraničními archivy, úpravy přírůstkových knih a způsob zpracování katalogů).

Během této inventarizace (1969–1974) byly opuštěny všechny nevyhovující prostory a materiály svezeny do dvou adaptovaných mimopražských depozitářů – bývalých garáží koncentračního tábora v Hradištku pod Medníkem (depozitář pro acetátní materiály) a do osaměle umístěné budovy bývalé hospody v nedaleké obci Třebšín (depozitář pro nitrátové materiály). Výsledek inventarizace, která byla věcně ukončena v roce 1973, ukázal, že 10 % celého sbírkového fondu je zachváčeno plísněmi. **V. O.** proto inicioval výzkumný projekt, který ČSFÚ uskutečnil ve spolupráci s Přírodovědeckou fakultou UK (doc. RNDr. Olga Fassatiová, doc. RNDr. Jaroslava Svobodová, CSc., doc. RNDr. Ivo Konopásek, CSc.) a s technologem Filmových laboratoří Barrandov Zdeňkem Stuchlíkem. Cílem výzkumu bylo zjistit, jak tyto plísně z filmových materiálů odstranit nedestruktivním způsobem, tj. aby nedošlo k poškození samotného filmového materiálu. Po výzkumech a ověřovacím poloprovozu bylo v roce 1977 zahájeno systematické odplísňování filmových sbírek ČSFÚ.

V. O. se výrazně zasloužil o rozvoj a modernizaci sbírkových depozitářů. Pod jeho vedením došlo v letech 1977–1979 formou zaměstnanecké svépomoci ke stavebnímu rozšíření depozitáře na Hradištku a modernizaci původních garáží, stejně tak bylo svépomocí v letech 1982–1984 vestavěno do depozitáře na Třebšíně 24 kójí pro filmové materiály a zavedena klimatizace. V letech 1990–1991 pak byly na Hradištku vybudovány (tentokrát už profesionální firmou) nové prostory pro černobílé originální negativy a zabezpečovací materiály (+6° C, 30–35 % relativní vlhkosti), na řadě je nyní výstavba depozitáře pro barevné materiály, které vyžadují specifické ukládací podmínky (–5° C, 30–35 % relativní vlhkosti). Stavební povolení k této akci z roku 1992 nebylo možné pro odklonění slíbených prostředků využít (ideový návrh na výstavbu tohoto depozitáře ale **V. O.** připravil už v první polovině 70. let).

K hlavním úkolům světového filmového archivnictví patří dlouhodobé uchování a zabezpečení filmových sbírek. To mimo jiné znamená, že všechny nitrátové materiály je třeba překopírovat na bezpečný podklad. Při rozsahu sbírek NFA, jednoho z deseti největších na světě (10 000 negativů hraných filmů, 21 000 negativů nehraných filmů, 30 000 kopií hraných filmů, 40 000 kopií dokumentárních filmů; celkem více než 150 milionů metrů filmu), jde o dlouhodobý proces a také mimořádně nákladnou operaci. V současnosti je takto zabezpečeno více než 25 milionů metrů prudce hořlavého filmu převážně české provenience.

Velice rozsáhlé jsou aktivity **V. O.** na mezinárodním poli. K jeho prvním kontaktům s kolegy z Mezinárodní federace filmových archivů (Fédération Internationale des Archives du Film – FIAF) došlo v letech 1968–1969, nástup normalizace jim učinil přítrž a záběr **V. O.** se v dalších letech musel omezit pouze na socialistické státy. Situace se nakrátko změnila na přelomu 70. a 80. let, kdy byla **V. O.** v letech 1979–1981 v souvislosti s kongresem FIAF konaným v roce 1980 v Karlových Varech umožněna činnost v Prezervační komisi FIAF (FIAF Preservation Commission). Od roku 1987 pak už jeho angažmá ve vrcholných strukturách mezinárodního filmového archivnictví trvá bez přerušení. V roce 1996 se v rámci FIAF podílel na ustavení Asociace evropských filmových archivů (Association des Cinémathèques Européennes – ACE), NFA je tedy jedním ze sedmi archivů, které toto regionální uskupení založily.

1979–1981 člen FIAF Preservation Commission

1982–1990 člen East European Subcommission of FIAF Preservation Commission

1987–1997 člen FIAF Cataloguing Commission

1991–1997 člen FIAF Executive Committee

1993–1997 viceprezident FIAF

2005 až dosud (mandát do 2013) člen FIAF Executive Committee

2007–2011 viceprezident FIAF

1996–2010 člen Executive Committee ACE

1995–2011 člen České komise UNESCO

2006 až dosud – člen Vědecké archivní rady při Ministerstvu vnitra ČR

V. O. byl hlavním organizátorem světových kongresů FIAF v Karlových Varech v roce 1980 a v Praze 1998. Ve FIAF byl styčným důstojníkem pro kontakty s ACE, UNESCO, CCAAA (Coordinating Council of Audiovisual Archives Associations) a měl ve své agendě rovněž FIAF Summer School. Z pozice mezinárodně uznávaného experta pomohl řadě zahraničních filmových archivů, ať už koncepčně či organizačně (Slovenski filmski archiv /Lublaň/, Slovenska Kinoteka /Lublaň/, Jugoslovenska kinoteka /Bělehrad, pomoc po bombardování/, Bulgarska nacionalna filmoteka /Sofie/, Vietnam Film Institute /Hanoj/ ad.). V roce 2004 přišel v České komisi UNESCO za podpory Mgr. Michala Beneše, MUDr. Jaroslavy Moserové a českých zástupců u UNESCO s návrhem, aby byl 27. říjen prohlášen Světovým dnem audiovizuálního dědictví, což UNESCO na své 33. konferenci schválilo, a World Day for Audiovisual Heritage se počíná 27. říjnem 2007 slaví na celém světě. (Dne 27. října 1980 přijala Generální konference UNESCO v Bělehradě Doporučení k ochraně pohyblivých obrazů.)

V posledních dvou desetiletích se **V. O.** podílel na celé řadě projektů, z nichž některé sám inicioval, jako kupříkladu zpracování vědeckého katalogu *Český hraný film I–VI* (1995–2010) a na něj navazující projekty katalogu animovaného filmu a dokumentárního filmu. Dal impulz k vydávání *Filmové ročenky* (od roku 1992), zřídil pracoviště pro restaurování plakátů, pracoviště pro digitalizaci nefilmových materiálů. Vytvořil prostor pro budování sbírky amatérských a rodinných filmů, dal podnět k natáčení *Letopisů*, které mapují současný veřejný život a krajinu. Podílel se na mezinárodních projektech Collate, MIDAS, EFG (European Film Gateway) ad. Za působení **V. O.** začal NFA spolu se svými partnery šířit filmy i na DVD, kterých dosud vyšlo přes dvě stě, mezi nimi i digitálně restaurované dílo Františka Vláčila *Marketa Lazarová*. NFA se také stal

(2009) jedním ze zakládajících členů České společnosti pro filmová studia (CEFS). Autorsky se **V. O.** podílel na několika kolektivních publikačních projektech domácích i mezinárodních. Za svou práci v oboru filmového archivnictví obdržel **V. O.** u příležitosti životního jubilea Cenu ministra kultury za přínos k rozvoji české kultury v roce 2008, medaili ministra vnitra Za zásluhy o české archivnictví a mezinárodní ocenění udělované hamburským sdružením CineGraph, e. V. Reinhold Schünzel-Preis za ochranu filmového dědictví v Hamburku, dále pak v roce 1998 na 3. festivalu němých filmů v Krakově cenu Złota klódka za záchranu němých filmů a v roce 2010 na festivalu archivních filmů v Belych Stolbach cenu za dlouholetou spolupráci s Gosfilmofondem Rossii a festivalem. Obdobně se ocenění dočkal i Národní filmový archiv, když v roce 1993 získal na festivalu němých filmů v Pordenone Stříbrnou plaketu.

Ivan Klimeš